

הנביא ירמיהו ומגילת איכה

הרבנית דנה סליי

1. אבן עזרא על מגילת איכה פרק ג פסוק א

אני הגבר - אמרו קדמוני' ז"ל כי זאת המגלה ירמיהו כתבה אם כן יהיה הוא האומר אני הגבר או יאמר כל אחד מישראל: בעברתו - שב אל אויבי כלם וי"א שהוא שב אל אף השם ואיננו נכון בעיני וזה המקונן אמר כי הצר היה מענה אותו בשבט עברתו:

2. רש"י איכה פרק ג פסוק א אני הגבר ראה עני - היה מתאונן ירמיהו לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני מכל הנביאים שנתנבאו על חורבן הבית שבימיהם לא נחרב הבית כי אם בימי. בשבט עברתו - של רודה ומכה הוא הקב"ה:

3. רש"י איכה פרק ג פסוק י דוב אורב הוא לי - הקב"ה נהפך לי לדוב אורב:

4. מנחת שי על איכה פרק ג פסוק י אריה - ארי קרי, והכתיב רמז לנבוכדנצר, דכתיב ביה עלה אריה מסבכו (ירמיה ד ז):

5. מנחת שי על איכה פרק ג פסוק כ ותשיח - .. ונראה לי שאם הנביא מדבר על עצמו היל"ל ותשוח נפשי, אלא שרוצה לומר ותשוח עליו כלפי השכינה, אלא שכינה הכתוב ואמר עלי:

6. רש"י איכה פרק ג פסוק כא זאת אשיב אל לבי - אחר שאמר לי לבי אבדה תוחלתי מה' אשיב זאת לבי ואוחיל עוד ומה היא זאת שאשיב אל לבי:

7. רש"י איכה פרק ג פסוק כב חסדי ה' כי לא תמנו - וכל הענין עד מה יתאונן וגו'. כי לא תמנו - כמו כי לא תמו, ויש מפרשים .. חסדי ה' הם אשר לא תמנו ולא כלינו בעונינו:

8. רש"י איכה פרק ג פסוק כג חדשים לבקרים - מתחדשים הם חסדיך מיום אל יום. רבה אמונתך - גדולה היא הבטחתך ודבר גדול הוא להאמין בך שתקיים ותשמור מה שהבטחת לנו:

9. מדרש רבה איכה פרשה ג פסקה א

אני הגבר ר' חמא בר חנינא פתח (שם ל"ו) וירמיהו לקח מגלה אחרת ויתנה אל ברוך בן נריהו הסופר ויכתוב עליה מפי ירמיהו את כל דברי הספר אשר שרף יהויקים מלך יהודה באש ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה רב כהמה מה ת"ל כהמה רב כהמה אמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה דברים איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם רבים זכור ה' כהמה אני הגבר דהוא תלתא תלתא פסוקים הה"ד (משלי כ"ב) הלא כתבתי לך שלישים דברים משולשים רבי שמואל בר נחמני אמר מהו שלישים גבורים כד"א (שמות י"ד) ושלישים על כלו ומתרגמינן וגיברין ממנן על כולהו ד"א שלישים אני הגבר דהוא מתלתא תלתא פסוקים.

ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר אני הגבר אנא הוא דיליפנא ייסורין אהני עלי מה דאהני לך.

10. פירוש מהרז"ל שקינה זאת של אני הגבר מלמדנו ומודיענו הרבה מענין אמיתות הביטחון בה'.

11. מדרש רבה איכה הקדמה פסקה לד

על ההרים אשא בכי ונהי וגו' (ירמיה ט') א"ר אחא שלשה דברים צוה נבוכדנצר לנבוזראדן על ירמיהו (ירמיה ל"ט) קחנו ועיניך שים עליו ולאו על אומתו ואל תעש לו מאומה רע לו לא תעשה אבל עם אומתו עשה כרצונך לרעה כי כאשר ידבר אליך כן עשה עמו ולא לאומתו והיה ירמיהו רואה כת של בחורים נתונים בקולרין ונותן את ראשו עמהם ונבוזראדן בא ומעבירו מהן וחוזר ורואה כת של זקנים שלולים בשלשלאות ונותן את צוארן עליהם ובא נבוזראדן ומעבירו מהן אמר נבוזראדן לירמיהו חזי חד מן תלת מילין אית בך או נביא שקר את או מבעט ביסורין את או שופך דמים את או נביא שקר את שכל הדין שנייא את מתנבא על הדא קרתא דהיא חרבה וכדו דחרבה נפשך באישה עלך סגיא או מבעט ביסורין את דאנא לית אנא בעי למעבד בישא ואת בעי למעבד לך בישא למימר לית יסוריא חשיבין עלי מידי או שופך דמים את דמלכא פקיד לי עליך סגי בדיל דלא למעבד לך בישא ואת בעי למעבד בישא בגין דישמע מלכא ויקטלוניא לההוא גברא.

ובסוף א"ל אם טוב בעיניך בא ואשימה עיני עליך ולא קבל עליו כמו שנאמר בסוף הפרשה עד שנא' לו מפי הגבורה הדא הוא דכתיב (ירמיה מ') הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה' לאמר מה היה אותו הדבר אלא שאמר לו ירמיהו אין את יתיב הכא אנא אזיל עמהו ואין את אזיל עמהו אנא יתיב הכא אמר לפניו רבש"ע אין אנא אזיל עמהו מה אנא יכיל מהני להון אלא ייזול מלכהון ברייהון עמהו דהוא יכול מהני להון סגי הה"ד (שם) אחר שלח נבוזראדן רב טבחים את ירמיהו והוא אסור בזיקים א"ר אחא כביכול הוא והוא אסור בזיקים ודכוותיה כתיב ואני בתוך הגולה.

לע"נ ולאורו של מורנו הרב אלישע וישליצקי זצ"ל

12. סוכה פרק ד משנה ה

מצות ערבה כיצד, מקום היה למטה מירושלים, ונקרא מוצא. יורדין לשם ומלקטין משם מרביות של ערבה, ובאין וזוקפין אותן בצדי המזבח, וראשיהן כפופין על גבי המזבח. תקעו והריעו ותקעו. בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת, ואומרים, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הַצְּלִיחָה נָּא. רבי יהודה אומר, אָנִי וְהוֹשִׁיעָה נָּא. ואותו היום מק

13. תוספות סוכה דף מה/א

...ועדיין צריך טעם לזה למה נשתנו שני שמות הללו דאמרינן להו טפי מאחריני משום דדרשינן באיכה רבתי קרא דכתיב ביחזקאל ואני בתוך הגולה וקרא דכתיב בירמיה (מ) והוא אסור בזיקים כביכול הוא בעצמו והיינו הושענא שיושיע לעצמו.

14. רבינו בחיי על שמות פרק טו פסוק ג

ד"א ואנוהו, אני והוא, כלומר אדמה לו כענין שכתוב (דברים כח) והלכת בדרכיו ואמרו רז"ל מה הוא רחום אף אתה היה רחום מה הוא חנון אף אתה היה חנון מה הוא מלביש ערומים אף אתה הלבש ערומים, מה הוא קובר מתים אף אתה קבור מתים. וענין המדרש הזה בא לרמז על היותו יתעלה משותף עמנו בגלותנו ובגאולתנו, בגלותנו מלשון ההבטחה (בראשית מו) אנכי ארד עמך מצרימה, ודרשו רז"ל מכאן גלו למצרים שכינה עמהם.. ובגאולתנו ג"כ מה שכתוב (שמות יב) ויסעו בני ישראל מרעמסס, וכתב מיד (שם יד) ויסע מלאך האלהים, ומקרא מלא הוא (תהלים ס) הושיעה ימינך וענני, הצריך הכתוב ישועה אף לעצמו יתברך ועוד שהם מלות נאמרות בענין הגלות אני והוא שכתוב (יחזקאל א) ואני בתוך הגולה, והוא שכתוב (ירמיה מ) והוא אסור באזקים:

15. ילקוט שמעוני ירמיהו - פרק לו - רמז שכה

ועוד נוסף עליהם דברים. נמצאת אומר שלשה בנים הם אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר "נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת" לפיכך נכפלה נבואתו שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים. אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנאמר קנא קנאתי לה' צבאות כי עברו ישראל את בריתך, מה כתיב שם ויאמר ה' שוב לדרכך דמשק ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך שאין ת"ל תחתיך אלא שאי אפשי בנבואתך. יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב מה נאמר בו ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמר, שנית נדבר עמו שלישיית לא נדבר עמו. רבי חמא בר חנינא אמר ועוד נוסף עליהם זה איכה יעיב. חדברים זה איכה יועם זהב. רבים זכור ה'. כהמה אני הגבר דהוא מן תלתא תלתא.

16. מדרש רבה בראשית פרשה יט פסקה ט

(ט) ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה איך הוית אתמול לדעתי ועכשיו לדעתו של נחש אתמול מסוף העולם ועד סופו ועכשיו בתוך עץ הגן. א"ר אבהו בשם ר' חנינא כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית - המה כאדם הראשון: מה אדם הראשון הכנסתיו לתוך גן עדן וצויתיו ועבר על צווי ודנתי אותו בשלוחין ובגרשין וקוננתי עליו איכה: הכנסתיו לתוך ג"ע שנאמר ויניחהו בג"ע וצויתיו שנאמר ויצו ה' אלהים על האדם ועבר על הצווי שנאמר המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת ודנתי אותו בשלוחין שנאמר וישלחהו ה' אלהים מג"ע ודנתי אותו בגרשין דכתיב ויגרש את האדם קוננתי עליו איכה שנאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה איכה כתיב. אף בניו הכנסתים לא"י וצויתים ועברו על הצווי דנתי אותם בשלוחין ובגרשין וקוננתי עליהם איכה: הכנסתים לא"י שנאמר (ירמיה ב) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל צויתים שנאמר (שמות כו) ואתה תצוה את בני ישראל עברו על צווי שנאמר (דניאל ט) וכל ישראל עברו תורתך דנתי אותם בשלוחין שנאמר (ירמיה ט"ז) שלח מעל פני ויצאו דנתי אותם בגרשין שנאמר (הושע ח) מביתי אגרשם קוננתי עליהם איכה שנאמר (איכה א) איכה יושבה:

17. אורות הקדש ג עמוד קמ - בקשת האני העצמי

צז. ואני בתוך הגולה, האני הפנימי העצמי, של היחיד ושל הציבור, אינו מתגלה בתוכיותו רק לפי ערך הקדושה והטהרה שלו, לפי ערך הגבורה העליונה, הספוגה מהאורה הטהורה של זיו מעלה, שהיא מתלהבת בקרבן. חטאנו עם אבותינו, חטא האדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו, שפנה לדעתו של נחש, ואבד את עצמו, לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת איך, מפני שלא ידע נפשו, מפני שהאניות האמיתיות נאבדה ממנו. בחטא ההשתחואה לאל זר, חטא ישראל, זה אחרי אלהי נכר, את אניתו העצמית עזב, זנח ישראל טוב. ..באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני, ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכח, וכיון שאין אני, אין הוא, וקל וחומר שאין אתה. רוח אפינו משיח ד', זהו גבורתו והדר גדלו, איננו מבחוץ לנו, רוח אפינו הוא, את ד' אלהינו ודוד מלכנו נבקש, אל ה' ואל טובו נפחד, את האני שלנו נבקש, את עצמנו נבקש ונמצא, הסר כל אלהי נכר, הסר כל זר וממזד, וידעתם כי אני ה' אלהיכם, המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, אני ה'.